

Astana Görüşmeleri ve Rusya'nın Suriye'de Çözümüne Bakışı

Rusya'nın Astana süreciyle kısa vadede ulaşmak istediği temel hedef, Suriye'de Rusya'nın çizdiği çerçevede kalıcı barışın sağlanmasıdır. Bu süreç aynı zamanda Rusya'nın Suriye özelinde Ortadoğu politikası ve dünya siyasetine bakışıyla ilgili çok önemli ipuçları içermektedir. Obama yönetiminin Suriye'deki hareketsizliğinin doğurduğu boşluktan yararlanan Moskova, Suriye'de 'barış yapıcı' ve 'düzen sağlayıcı' ülke sıfatlarını elde etmeye çalışmaktadır.

Seçkin KÖSTEM

Doğu Halep'in Rusya ve Türkiye'nin koordinasyonunda boşaltılmasından hemen sonra Türkiye, Rusya ve İran dışişleri bakanları 22 Aralık 2016'da Moskova'da ortak bir bildiriye imza atmışlardır. Bu bildiriye binaen Kazakistan'ın başkenti Astana'da, Suriye'de ateşkesin sağlanması ve ateşkes sonrasında atılacak siyasi adımların tartışılmasını hedefleyen görüşmeler yapılmıştır. Suriyeli muhalif güçler ile Esad rejiminin öncelikle bir ateşkes planı üzerinde anlaşmaları hedefini taşıyan bu görüşmelerin ilki Ocak 2017'de, ikincisi ise Şubat 2017'de düzenlenmiştir. IŞİD, el-Nusra ve PYD/YPG'nin dâhil edilmediği görüşmeler, daha önce Rusya ve ABD arasında 2016'da karara bağlanan ancak kısa sürede çöken süreçlerin aksine, şimdiye kadar büyük ölçüde rayında seyretmektedir.

Şimdiye kadar iki tur halinde yapılan Astana görüşmeleri sonrasında Rus Dışişleri Bakanlığı ve Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılan açıklamalara göre, ateşkes büyük ölçüde başarılı gitmektedir. Rusya tarafından yapılan açıklamalarda, el-Nusra ile diğer silahlı muhalif gruplar arasında ortaya çıkan farklılaşmanın memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. Rusya, ateşkesi bozan silahlı hareketlerde ise sorumluluğu, silahlı muhalefetin içine sızma gayretinde olan el-Nusra'ya yüklemektedir.

Rusya'nın Astana süreciyle kısa vadede ulaşmak istediği temel hedef, Suriye'de Rusya'nın çizdiği çerçevede kalıcı barışın sağlanmasıdır. Bu süreç aynı zamanda Rusya'nın Suriye özelinde Ortadoğu politikası ve dünya siyasetine bakışıyla ilgili çok önemli ipuçları içermektedir. Obama yönetiminin Suriye'deki hareketsizliğinin doğurduğu boşluktan yararlanan Moskova, Suriye'de 'barış yapıcı' ve 'düzen sağlayıcı' ülke sıfatlarını elde etmeye çalışmaktadır. Bu, özellikle Vladimir Putin'in Rusya Federasyonu başkanlığında 2012'de başlayan üçüncü dönemine damgasını vuran Batı karşıtlığının da önemli bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye krizinde edindiği rol, Rusya'ya ABD karşısında elinde tutacağı önemli bir stratejik koz sunmuştur.

Moskova, ABD yönetimine Astana görüşmelerine temsilci göndermesi konusunda davette bulduklarını bildirmiştir. Buna karşılık ABD, görüşmelere gözlemci seviyesinde katılmış ve şimdiye kadar Astana'da aktif bir rol üstlenmekten kaçınmıştır.

Suriye'de Yeni Anayasa ve Siyasi Düzen

Rusya hem Suriye krizini barışçıl bir çözüme ulaştıran ana aktör olmak hem de Suriye'deki barışı kalıcı kılmak istemektedir. Bu nedenle Moskova'nın, Esad rejimini desteklemekle birlikte, muhalif güçlerin ve PYD/YPG'nin de dâhil olduğu bir düzenin başarıya ulaşacağı kanaatinde olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle de özellikle Türkiye'nin yakın iletişim içinde olduğu silahlı muhalefeti sürecin içinde tutmaya gayret etmektedir.

Astana görüşmelerinin ilk turundan sonra Rus basınına sızan taslak Suriye anayasası metninde, Suriye'nin çok kültürlü, çok etnili ve çok inançlı yapısına atıfta bulunulduğunu görmekteyiz. Hem uluslararası basında hem de konunun uzmanlarınca dile getirilen ortak kanaate göre bu metin Rusya tarafından hazırlanmış ve görüşmelerin taraflarına sunulmuştur. Taslak metinde ayrıca Suriye Kürtlerine 'kültürel otonomi' öngörülürken, azınlıkların anadilde eğitim hakkına da atıfta bulunulmuştur. Baas rejiminin uygulamalarının Suriye toplumunda açtığı derin yaraların farkında olan Moskova, taslak anayasa metninde, Suriye devletinin resmî ideolojisinin olmayacağı maddesini de eklemiştir. Bunun yanı sıra, Suriye devletine, dinî azınlıkların güvenliğini ve ibadet özgürlüğünü sağlama sorumluluğunu yüklemiştir.

Rusya'nın uzun vadede karşı karşıya kalacağı en önemli sorun, meşruiyetini sağlayamamış bir Esad yönetimini ne kadar süreyle savunmaya devam edebileceği meselesidir. Rusya, 2011'den bu yana önce diplomatik yollarla, sonra da doğrudan askerî müdahale yaparak Esad rejimini korumuş ve kurtarmıştır. Ancak, pek çok uzmana göre, Moskova Suriye'de esas aktör olarak Suriye silahlı kuvvetlerini görmekte ve Esad'a koşulsuz olarak destek vermemektedir. Bunun yanında, ABD ve AB tarafından maruz bırakıldığı ekonomik ve finansal yaptırımlar sonrasında ekonomik durgunluğa giren Rusya'nın, Suriye'nin yeniden inşasına ne ölçüde katkı sağlayabileceği son derece muğlaktır. Rus basınında Suriye'nin yeniden inşası ve siyasi geçiş gibi konuların neredeyse hiç tartışılmadığını görmekteyiz.

Kürtlere sağlanması planlanan *kültürel özerklik* kavramı Ankara'da tepkiyle karşılanırken, Rusya bunun Suriye Kürtlerinin kimliğinin korunması için anayasal güvencelerin oluşturulması boyutunda kalacağını iddia etmekte. Kürtlere verilecek olan potansiyel bir özerkliğin Esad rejimi tarafından da hoş karşılanmayacağı bilinmektedir. Bu nedenle, Moskova'nın

hem PYD'yi hem Esad rejimini hem de Türkiye'yi mutlu edecek bir siyasi plan oluşturması zor gözük-
mekte.

Astana Görüşmeleri ve Cenevre Süreci

Rusya'nın Astana görüşmelerine bakışıyla ilgili olarak üzerinde durmamız gereken belki de en önemli hususlardan birisi, bu sürecin 2012'den beri süregelen Cenevre görüşmeleriyle olan ilişkisidir. Moskova, çeşitli vesilelerle, Astana görüşmelerinin Cenevre sürecinden ayrı değerlendirilmemesi gerektiğini uluslararası kamuoyuna bildirmiştir. Bunun en önemli sebebi, Rusya'nın kendisini geleneksel bir büyük güç olarak görmesi ve uluslararası güvenlik sorunlarının çözümü için ana mercilerin hala Birleşmiş Milletler ve BM Güvenlik Konseyi olduğunu düşünmesidir. Rusya böylece Suriye'de ateşkes ve siyasi geçiş meselelerini Rusya-ABD rekabetinin dışına çıkarmamayı hedeflemektedir.

Astana süreci sonucunda savaşan taraflar arasında çatışmasızlığı sağlamayı planlayan Rusya, Cenevre süreciyle de Suriye krizini uluslararası hukuk düzleminde çözüme kavuşturmuş olan aktör olmak istemektedir. Rusya'nın uluslararası hukuka geleneksel normlar çerçevesinden bakışı ve büyük güçlerin egemenliğine dayalı güvenlik konseyinin yapısı, Rusya'nın Suriye politikasında birbirini tamamlayan unsurlar olagelmıştır. Rus yetkililer, BM Güvenlik Konseyi'nin Aralık 2015'te oybirliğiyle kabul edilen ve Suriye'de barış süreci için bir yol haritası öngören 2254 sayılı kararına sık sık atıfta bulunmaktadır.

Rus diplomatların ve siyasetçilerin beyanatlarına bakıldığında ateşkesin dışında bırakılan iki grubun olduğunu görmekteyiz, IŞİD ve el-Nusra. Bu nedenle, Rusya PYD/YPG'nin başı çektiği Suriye Demokratik Güçleri'nin de Cenevre sürecine dâhil edilmesi gerektiğini pek çok kez dile getirmiştir. Bu da Kürtlere kültürel özerklik konusunda endişeleri devam eden Türkiye tarafından Rusya'nın ne kadar güvenilir bir ortak olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Rusya'nın PYD'yle olan bağının ABD'ninkinden daha eskiye dayandığını göz önünde bulundurduğumuzda, Moskova'nın Suriye Kürtleri ve Türkiye arasında büyük bir çıkmaz yaşayacağını öngörebiliriz.

İran Faktörü

Rusya'nın Suriye'de ateşkesin devam ettirilmesi ve başarılı bir siyasi geçiş süreci yaşanması meselesinde en az Türkiye kadar önemli olduğunu düşündüğü diğer

Rusya'nın uzun vadede karşı karşıya kalacağı en önemli sorun, meşruiyetini sağlayamamış bir Esad yönetimini ne kadar süreyle savunmaya devam edebileceği meselesidir.

ülke İran'dır. Öte yandan Moskova'nın, İran kaynaklı mezhepsel bir gerilimin meseleyi tekrar eski kanlı boyutlarına döndürme riskinin farkında olduğunu görmekteyiz. Astana görüşmelerinin ilk turunda, Türkiye'nin desteklediği muhalif gruplar nihai bildiriye imzalamayı reddetmişlerdir. Bunun en önemli sebebi ise muhaliflerin İran'a ve İran destekli Şii milis gruplara olan güvensizliğidir. Moskova seküler bir Suriye anayasasını devreye sokmaya hazırlanırken, İran'ın Suriye'deki filli durumu bozabilecek askerî ve siyasi kapasiteye sahip olduğunun ve mezhep temelli bir politika güttüğünün farkında. Beşşar Esad'ın kendi siyasi geleceğini garanti almak için Rusya'ya karşı İran'la anlaşması ihtimali de sıkça dile getirilen, ama kanıtlanması zor olan ihtimallerden birisi olarak karşımızdadır. Tahran yönetiminin, Trump başkanlığındaki ABD'nin Suriye'de daha aktif bir rol üstlenmek istemesinden duyduğu rahatsızlık da ortadadır. Ancak Rusya için Suriye'de daha aktif bir ABD, ateşkesin kalıcı olması ihtimalini arttırabilir. Bu nedenlerle Suriye'de kendisine 'barış yapıcı' rolünü biçen Rusya için uzun vadede İran faktörü en önemli sorun kaynaklarından birisi olacaktır.

Sonuç olarak, Astana sürecinde kısa vadede hedeflerine ulaşmış gibi görünen Rusya'nın, uzun vadede Suriye'de 'barış yapıcı' rolünü kazanması için önünde birden fazla sorun alanı bulunmaktadır. Esad rejiminin geleceği, ABD'nin Suriye politikasının muğlaklığı, İran'ın Suriye barışını gölgeleme potansiyeli ve Türkiye'nin PYD/YPG konusunda hassasiyeti, Rusya'yı keskin kararlar almaya mecbur kılacak en önemli konular olmaya devam edecek. İçinde bulunduğu ekonomik darboğaz ortamında Suriye'deki kararlılığını ne kadar süreyle sürdürebileceği belirsiz olan Rusya'nın, Suriye'de çözüme ulaşmak için diplomatik ve siyasi süreçleri canlı tutmak konusunda büyük bir çaba göstereceğini öngörebiliriz. ○

Yrd. Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.